

UNIDADE 10

Todos somos poetas

**Nesta unidade imos escribir unha poesía.
Para iso, imos aprender:**

◆ *algúns xéneros literarios* ◆ *a expresar finalidade* ◆ *a modificar e restrinxir os substantivos* ◆ *algúns adverbios e expresións adverbiais* ◆ *as oracións finais* ◆ *as oracións adxectivas*

1. XÉNEROS LITERARIOS

A. Aquí tes catro textos literarios. Sabes a que xénero pertence cada un deles? Coméntao co teu compañeiro.

O lordanas

(fragmento)

O que vos vou contar pasou en Lugo, polos derradeiros anos do século pasado. Ouvínlllo a meu padriño, xa fai moito tempo. Meu padriño sabía moitas historias de medo. Ouvírallo unha tépeda noite do mes da sega, cando estábamos sentados na aira, alá en Fingoi, unha aldea que está a carón de Lugo.

(...)

Por aqueles anos era enterrador un home que lle chamaban o Lordanas. E todos os lugueses lle chamaban ó cimenterio a Horta do Lordanas. Meu padriño decía que tiña moi boa saúde, que era moi dado ás bulras, e que Dios o castigara por se mofare dos difuntos. Mais só os difuntos teríalles sen cuidado, coído eu...

Ánxel Fole
(1903-1986)

B. Gustaríache continuar lendo algún destes textos? Cal? O teu profesor pódete dar máis información.

Unha primavera para Aldara

(fragmento)

SACHA: Que os homes, prioresa, un porque de máis bebeu, outro porque de menos bailou, non hai un ao que lle pareza a muller boa.

XENEBRA: A muller debe obedecer o seu home e facerlle a vida agradábel mais tamén espera recibir del amoroso trato e non paus a eito...

SACHA: Logo a muller está para que o home mande nela?

XENEBRA: Non tal. O home manda de feito, amparado na súa forza e na súa superioridade no mundo mais non ten que ser así. Non imaxino que Nosa Señora desexase tan triste destino para as súas fillas: ser gobernadas sempre por calquera baldreu remollado en viño...

Teresa Moure
(1969)

Resistencia

(fragmento)

Aquel verán comezou desaborido coma tantos outros. Dinís non acertaba a lembrar cómo empezara, nin tampouco cómo continuara antes dela. A dicir verdade, non recordaba nada. A infancia facíalle brincadeiras na memoria. Todo permanecía reducido a un fato de traballos que substituíran os seus xogos de neno e mancáranlle o lombo aínda sen acabar de medrar. Tiña vagas imaxes de cativos tras dunha pelota e falcatruadas ó abeiro do piñeiral, mais non conseguía localizalos no tempo. Todo o que retrocedía máis alá dos dezaseis anos sucumbía ó atractivo do embelecemento do pasado, unha tentación abondo seductora para quen no seu currículo amosaba poucas victorias e unha morea de derrotas.

Rosa Aneiros
(1976)

1. un poema
2. un conto
3. unha obra de teatro
4. unha novela

As praias

(fragmento)

Cando o vento regresa dun insomnio mariño e roza a pel da infancia, a nudez embriagada no límite da auga.

Cando unha estrela branca precipita o desexo no tacto estremecido do tempo.

Cando un claror nevado xira nos corazóns e acende a transparencia no mundo.

¡As praias!

Ese asombro no pálpito da carne, unha voz azulada que treme no silencio.

Miguel Anxo Fernán Vello
(1958)

C. Agora le este cuestionario sobre gustos e hábitos de lectura. Respóndeo individualmente e, logo, coméntao co teu compañeiro. Cal dos dous é máis afeccionado á lectura?

- *Eu non leo moitos libros, pero adoito ler o xornal todos os días.*
- *Pois eu tento ler, como mínimo, un libro ao mes.*

TEST

1. Leo...

- todos os días
- case todos os días
- ás veces
- moi pouco

2. Leo normalmente...

- pola noite
- no autobús/tren
- as fins de semana
- nas vacacións

3. Gústame...

- a poesía
- a novela
- o teatro
- o conto

4. Leo...

- de todo un pouco
- novelas e poesía
- revistas e xornais
- cómics

5. Elixo un libro...

- polo tema
- pola portada
- polo título
- porque está de moda
- porque mo recomendaron

6. Comezo unha lectura...

- por pracer
- por obriga
- para aprender
- para non aburrirme

7. Cando empezo un libro...

- sempre o remato
- se non me gusta, déixoo
- nunca o acabo
-

8. Prefiro ler...

- en silencio
- con música de fondo

9. O meu autor favorito é...

2. SELECCIÓN DE POEMAS

A. Aquí tes algúns poemas de diferentes autores. Podes inventar un título para cada un deles?

1

Un outono e un verán
Discuten alporizados
Entre eles decidirán
Por quen serei gobernado

Traballo de fogueteiro
Nas verbenas dos patróns
Que se presentan tardeiros
Nunha ideal estación

Teño as nubes por paisaxe,
Lentas nubes, preguiceiras;
Con elas vou de viaxe
Cara ás terras estranxeiras.

Un estoupido e máis nada.
Cheiro a pólvora mollada

RAMIRO FONTE
(1957-2008)

3

O teito é de pedra.
De pedra son os muros
i as tebras.
De pedra o chan
i as reixas.
As portas,
as cadeas,
o aire,
as fenestras,
as olladas,
son de pedra.
Os corazóns dos homes
que ao lonxe espreitan,
feitos están
tamén
de pedra.
I eu, morrendo
nesta longa noite
de pedra.

CELSE EMILIO FERREIRO
(1912-1979)

2

Nas Cíes descubrimos a pericia das aves
e a medida celeste onde reside a luz
Bañámonos nas ondas
a compartir sulagos con dóciles palmípedas
e cunchiñas de nacre

Era o verán
Chegaban ventos fríos do primeiro cuadrante
Os ventos tersos do Nordés
Con labios exaltados bicábasme nas tempas
E querías que fora a raíña dos mares
ou deslizabas verbas secretas nos oídos.

LUZ POZO GARZA
(1922)

4

Xa non quero ser a gorxa amargurada da angustia.

Quero botar fóra a incerteza. A tristura lonxe do peito
e camiñar ergueita polas congostras do tempo.
Fiandeira dun meigo fío de ledicia.

Un paxaro íntimo revoa, canta dentro de min.
Pula por saír ao mundo, cobizoso de rotas,
e de acadar estrelas en colleita desvelada.

É un paxaro soterrado, en desacougo. Unha aziña
agromando
cada intre na tremelante maturidade dos soños.

PURA VÁZQUEZ
(1918-2006)

B. Estes son os títulos dos poemas. Parécense ás túas propostas?

Ave inqueda **Longa noite de pedra**
Illas Cíes **Setembro**

C. escoita agora os poemas. Con que sentimentos relacionas cada un? E o teu compañeiro?

	1	3	3	4
alegría				
amor				
desesperación				
ironía				
nostalxia				
tristeza				

- *Para min este poema expresa...*

D. Cal che gusta máis? Por que?

- *Gústame moito o de Celso Emilio Ferreiro...*
- *Pois a min o de Pura Vázquez, paréceme moi íntimo...*

3. ESCRIBO PARA...

A. Que che suxiren os seguintes versos do poeta ourensán Baldo Ramos? Coméntao cos teus compañeiros.

Escribo *para non darlles a razón ós que me ignoran.*
 Escribo *para non sentir que estou acompañado.*
 Escribo *para andar os pasos*
dos que me leron nos seus versos.
 Escribo *para renunciar a vivir*
 como os que viven sen renunciar
 ó que non pretenden.
 Escribo *para non ter desculpa no xuízo final*
 se é que hai un final e nos enxúzan daquela.
 Escribo *para lembrarme*
dos que xa non poden lembrarse de nós
 porque alguén lles impide
 atopar palabras coas que calar para sempre.
 Escribo *para atopar esas palabras que nos alivian.*
 Escribo, en fin, *para entenderme*
cos que están lonxe de nós
coma deles mesmos.

● *Pois a min, suxírenme algo de nostalgia ou melancolía...*

B. As oracións que van en itálico en cada verso expresan finalidade. Obsérvaas ben. Que teñen en común? Discúteo co teu compañeiro e logo aclarádeo co voso profesor.

C. E ti, fas algunha destas actividades? Emprega *para* e fala da súa finalidade.

Estudar idiomas	Viaxar	Pintar
Facer deporte	Compoñer versos/cancións	
Cantar	Ler	Danzar

● *Pois eu estudo inglés para facer un posgraio en Nova York.*
 ● *E eu compoño versos para...*

4. CELSO EMILIO FERREIRO

A. Le esta biografía de Celso Emilio Ferreiro. Cres que tivo unha vida interesante? Que lugares consideras que foron máis importantes na súa vida? Coméntao cun compañeiro.

Celso Emilio Ferreiro Míguez nace en Celanova (Ourense), en 1912. Estuda nun colexio escolapio, onde **pronto** recibe unha boa formación cultural.

En 1934, participa na constitución da Federación de Mocidades Galeguistas e dirixe a revista *Guieiro*, en Ourense. En 1936 é mobilizado na Guerra Civil e queda detido varios días no mosteiro de Celanova. **Despois do** conflito, estuda Maxisterio e Dereito na Universidade de Santiago de Compostela, pero **non** remata a segunda carreira. En 1935, publica *Cartafol de poesías*, o seu primeiro libro. En 1948, funda en Pontevedra a colección Benito Soto e en 1936 establécese en Vigo como procurador. **Aí** colabora en varios xornais e revistas e publica, en 1954, *O soño sulagado. Asemade*, dirixe a colección de poesías "Salnés", na que, en 1962, edita *Longa noite de pedra*, a obra que o converte na máxima figura da poesía civil en Galicia e marca un fito na historia da literatura galega. **Talvez** por ser a que mellor reflicte a reivindicación social da época.

En 1966 emigra a Caracas, onde organiza as actividades culturais da Hermandade Gallega e **tamén** publica, entre outros, *Viaxe ao país dos ananos* (1968) e *Cantigas de escarnio e maldicir* (1968).

En 1973, regresa a España e instálase en Madrid, onde se dedica **exclusivamente** á actividade literaria e xornalística. **Así**, cumpre un importante papel na divulgación e no fomento da lingua e da cultura galega. Desta época datan *Cimiterio privado* (1973) e *Onde o mundo se chama Celanova* (1975). Morre en Vigo, en 1979, cando xa é considerado un auténtico mito vivo para as novas xeracións. En 1989 dedícanlle o Día das Letras Galegas.

B. Fíxate nos adverbios e locucións adverbiais que aparecen en grosa na biografía. Con que tipo de información das que se listan abaixo cres que están relacionadas en cada caso? Discúteo co teu compañeiro.

modo	tempo	lugar	dúbida
negación	afirmación	intensidade	

5. AS NOVELAS QUE PUBLICA ESTA EDITORIAL...

A. Observa as oracións que van en grosa. Que teñen en común? Coméntao cos teus compañeiros.

Este rapaz, **que acaba de chegar do estranxeiro**, gañou o concurso de poesías.
 As novelas **que publica esta editorial** son as máis vendidas.
 O escritor **cuxa obra foi premiada** deu clases no meu instituto.
 A poesía, **que é un xénero minoritario**, é a base de moitas cancións.
 O lugar **onde se celebra o festival de teatro** está en obras.

B. Agora, empregando as partículas das parénteses, presenta a información de cada par de frases nun único enunciado, como no exemplo. Logo, compara o teu enunciado co do teu compañeiro. Fíxestelo parecido?

Estes gastos leváronas á ruína. Estes gastos eran innecesarios. (*que*)

Estes gastos, que eran innecesarios, leváronas á ruína.

1. Esta señora non me cae nada ben. Vin esta señora no café onte. (*a cal*)
2. Os microautos son cómodos de conducir. A venda dos microautos incrementouse. (*cuxa*)

Adverbios e locucións adverbiais

Os adverbios son palabras invariables que expresan diferentes matices capaces de complementar ou modificar o sentido dun verbo, dun adxectivo, doutro adverbio ou mesmo dun enunciado completo.

- Chamáronme **onte** para un novo traballo.
- Era **moi** falador, pero traballaba **pouco**.
- **Francamente**, decepcionounos **moito** a túa actitude.

A información circunstancial que adoitan achegar os adverbios pode ser dos seguintes tipos:

Tempo: *onte, antonte, hoxe, mañá, cedo, tarde, logo, despois, agora, antes, nunca, xamais, asemade* etc.

Lugar: *aquí, alí, alá, acolá, dentro, fóra, preto, lonxe, diante, detrás, alén* etc.

Modo: *así, ben, mal, gratis, amodo, adrede, paseniño, devagar, felizmente* etc.

Dúbida: *talvez, quizais, seica, disque* etc.

Negación: *non, nin, sequera, tampouco* etc.

Afirmación: *si, certo, certamente, abofé, tamén* etc.

Cantidade ou intensidade: *case, máis, menos, tan, dabondo, moito, moi, bastante* etc.

As locucións adverbiais son combinacións fixas de dúas ou máis palabras que funcionan do mesmo xeito ca os adverbios: **a cada canto, a miúdo, ao carón, aos poucos, ás agachadas, ás presas, así mesmo, de certo, de momento, de repente, se callar** etc.

- Mercáronlle o agasallo **ás agachadas**.
- **Se callar** perderon o avión e xa non chegou hoxe.

- ❗ Coa colocación do sufixo **-mente** ao final dalgúns adxectivos femininos ou neutros pódese formar unha ampla serie de adverbios de modo: **soa/soamente; rápida/rapidamente; difícil/difícilmente** etc.
- Respondeu **correctamente** todas as preguntas.

Expresar finalidade

Para explicar a finalidade dunha acción, empregamos as oracións finais, que xeralmente se introducen con **para (que)**.

- Saín **para mercar o que me pediches**.
- Abre as ventás **para que entre** un pouco de aire.

Ademais de **para (que)**, as oracións finais tamén se poden introducir por outros nexos como **a que, a fin de (que), co propósito de (que), co obxecto de (que), con tal de (que)**.

- Faço calquera cousa **con tal de que** veñas.
- Só veu **a fin de** falar contigo.

INFINITIVO/SUBXUNTIVO

Cando a oración principal e a final teñen o mesmo suxeito, o verbo da final vai en infinitivo. Cando os suxeitos son distintos, o verbo da final vai en subxuntivo e o nexo é **para que**.

- Vou chamar a Pedro **para explicarllo** todo.
(eu) (Pedro)
- Vou chamar a Pedro **para que mo explique** todo.
(eu) (Pedro)

Oracións adxectivas ou de relativo

Empregamos as oracións adxectivas para restrinxir, completar ou modificar o sentido dun substantivo. Funcionan como adxectivos e permítenos ligar unha oración ao substantivo ao que se refiren (antecedente), para evitar a súa repetición.

Oración 1

Oración 2

A festa durou toda a noite. A festa reuniu moita xente.

Oración de relativo

A festa, **que reuniu moita xente**, durou toda a noite.

Xeralmente, as oracións adxectivas introdúcense por pronomes ou adverbios relativos, polo que tamén se denominan oracións de relativo.

- que:** As persoas **que saben idiomas** poden solicitar este posto.
- quen:** O director, **quen** asinou o documento, deixa a empresa.
- cuxo:** A obra, **cuxo** autor é anónimo, estreouse no Gran Teatro.
- cal/cales:** O artigo, o **cal** aínda non lín, foi moi criticado.
- onde:** A zona **onde** viven ten uns xardíns preciosos.

Segundo a relación que establece co antecedente, as oracións adxectivas poden ser especificativas ou explicativas.

Son **especificativas** cando permiten distinguir un ou varios elementos dentro dun conxunto.

Os nenos **que levan disfrace** participan no festival de Entroido. (= os outros nenos non participan, só estes)

Son **explicativas** as oracións adxectivas que só engaden unha información sobre o antecedente, pero non son necesarias para distinguilo. Van entre comas na escrita e márcanse na fala por unha pausa.

- Ana, **que chegou onte de Chile**, pensa marchar outra vez pronto.
- ❗ **Quen** emprégase con referente humano e singular, só en oracións explicativas.

- O técnico do equipo, **quen** asumiu toda a culpa, dimitiu onte.

Cal/cales emprégase sempre co artigo determinado.

- O templo, **o cal** estivo pechado por obras de mellora, volve abrir de novo as súas portas ao público.
- A escritora, **a cal** recibiu varios premios, vai publicar outro libro.
- Os pasaxeiros, **os cales** xa se atopan a salvo, pasaron momentos de angustia tras o accidente.
- As fábricas da zona, **as cales** lle dan traballo a moita xente, tiveron grandes perdas nos últimos meses.

Cuxo indica posesión e concorda en xénero e número co substantivo que acompaña, non co seu antecedente.

- cuxo** emprego
- O home **cuxa** familia
- cuxos** fillos
- cuxas** obras

6. PALABRAS

A. As palabras poden ter connotacións moi subxectivas. Escribe unha palabra en galego que che pareza...

BONITA

FEA

TRISTE

ALEGRE

SERIA

ESTRAÑA

ELEGANTE

ROMÁNTICA

B. Compara a túa listaxe coa do teu compañeiro. Coincides nalgunha palabra?

- Ruliña parécese unha palabra moi romántica
- o Pois a min parécese...

7. RIMA

A. Aquí tes un poema de Modesto Fraga, unha das voces da poesía galega actual. Fíxate na rima que ten cada un dos versos e trata de facer un esquema segundo o modelo dos catro primeiros versos.

Aquel verán dixeches que me amabas. A
 Non era amor, mais ti falabas delo. B
 Falábasme do amor do noso selo B
 e que era a min soamente a quen buscabas. A

Aquel verán dixeches que me amabas.
 Que ansiabas de entre o amor o máis sinxelo:
 percorrer cos teus beizos o meu pelo
 e tocarme coma só ti me tocabas.

B. En parellas, seriades quen de completar o poema con dúas estrofas máis? Tentádeo seguindo este esquema.

Aquel verán dixeches que

.....

.....

Aquel verán dixeches que

.....

.....

C. Comprobade agora a vosa versión coa de Modesto Fraga. Cal vos gusta máis?

... Aquel verán dixeches que me amabas.
 Que non tiveras antes quen te amara,
 nin quen te amara tanto ti tiveras.
 Aquel verán dixeches que me amabas.
 Dixeches que deixándome perderas
 o día en que pra sempre te marchabas.

8. LECTURA DE POEMAS

Escolle algún dos seguintes poemas, asóciaio a algún sentimento ou a unha emoción e recítao coa entoación que creas conveniente. Os teus compañeiros teñen que adiviñar se estás triste, contento, namorado...

Prefiro ser a filla do pirata,
a nena imposible que non peitea os cabelos,
a mesma que salta e corre
ou vence un exército.
A que rexeita belezas improbábeis
e se rende ante a liberdade
para botarse a voar,
sen lastre, sen présa, sen bagaxe.
A que esculca nos ollos dos que pasan
e descobre almas e covas,
pozos e estrelas
con que facerse ao mar.

Marta Dacosta

Confesión aberta

Moitas veces abro os ollos preguntando
o porqué da miña pluma na tempestade
do mundo, a razón de arroxar versos sumerxidos
en xacintos ou en nardos cando outros lanzan
balas mortas, flores de lume en loita
e balbordo de ruxidos e violencias
que asolan e destrúen a cousa certa, cáncaro vivo
ou estatua de anxo sorrindo con pólvora
amarga na dozura súa, anémona aberta ao vento
frío da anguria e petitorios denegados en Reims
naqueles días de mil novecentos catorce, entre repiques
de campá e carriza nos retratos e vida negra,
caduceo roto nun escuramente perdurable
mundo, racimo de toxos e címbalos destruídos.

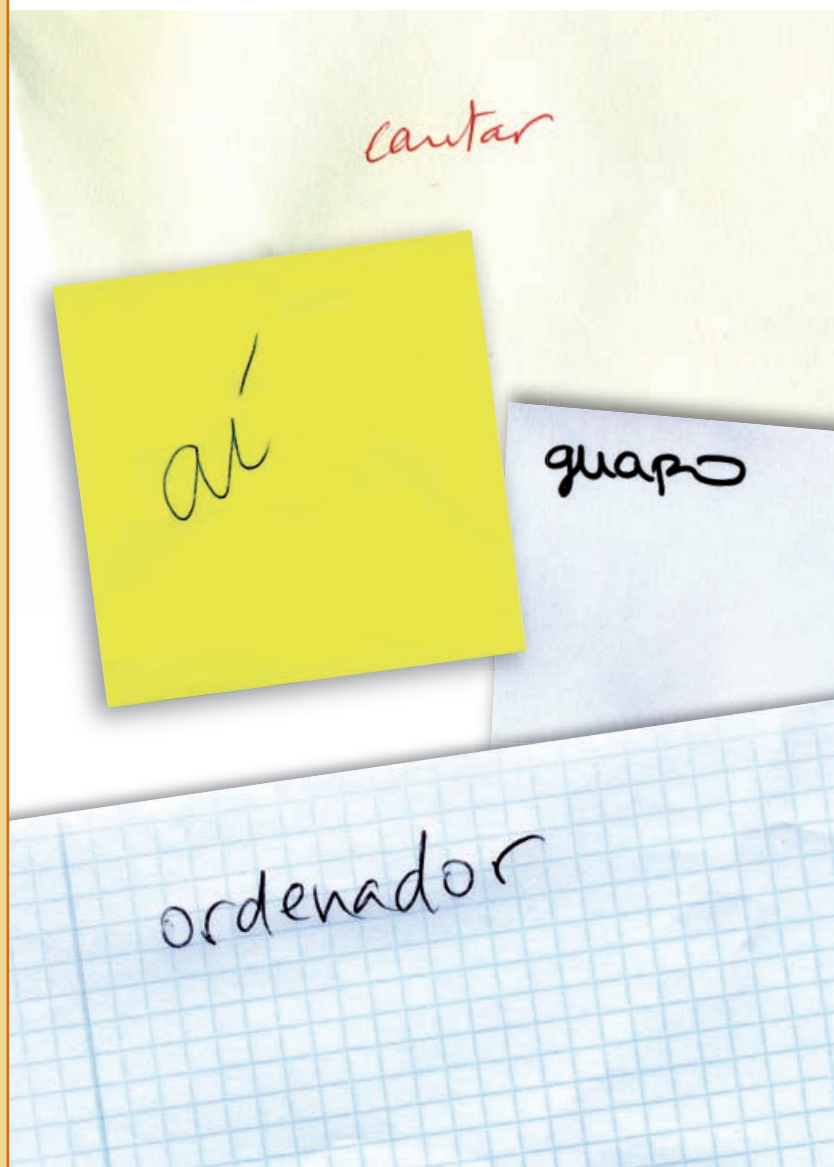
Martín Veiga

Podías ser luz vir doutra fiestra
Arder coma unha rosa
A trincada do can na area fina
Na terra truncada polo mar
E faro ferido polo lóstrego
Os teus labios os teus labios os teus labios.

Rafael Lema

9. CADÁVER EXQUISITO

A. En grupos de cinco (A, B, C, D, E), imos construír un cadáver exquisito. Cada un de vós ten que escribir unha palabra sen que a vexan os vossos compañeiros: A escribe un nome; B, un adxectivo; C, un verbo; D, un adverbio; e E ten que construír con esas palabras un verso facendo as concordancias necesarias de xénero, número e engadindo os elementos necesarios (artigos, preposicións...) para darlle coherencia ao texto.

B. Despois de escribilo pensade nun título para o voso cadáver exquisito.

C. Agora un representante de cada grupo lerá o poema en voz alta. Cal é o que máis lle gusta á clase?

*Oda á falsidade
Aí, guapo, canta sen ordenador...*

10. CANCIÓN DE AMIGO

A. Le o seguinte poema de Álvaro Cunqueiro. Que sentimentos che suxire? Coméntao co teu compañeiro. Como imaxinades a pomba?

No niño novo do vento
hai unha pomba dourada,
meu amigo!
Quén poidera namorala!

Canta ó luar i ó mencer
en fruta de verde olivo.
Quén poidera namorala,
meu amigo!

Ten áers de frol recente,
cousas de recién casada,
meu amigo!
Quén poidera namorala!

Tamén ten sombra de sombra
i andar pirmeiro de río.
Quén poidera namorala,
meu amigo!

Álvaro Cunqueiro

B. Que significado cres que ten a palabra **amigo** no texto? Le o texto da dereita, que che axudará a entendelo.

C. Se queredes, podedes buscar en Internet algunha das versións musicadas que existen e escoitala na clase.

Entre a abundante produción narrativa, teatral e poética de Álvaro Cunqueiro atópase o libro de poemas *Cantiga nova que se chama Riveira* (1933). A el corresponde o coñecido poema “No niño novo do vento” que Luis Emilio Batallán fixo célebre ao musicalo. No devandito libro, Cunqueiro segue unha orientación vangardista e cultiva unha poesía de signo neotrobadoresco, que recupera a esencia da lírica galego-portuguesa medieval. Neste caso, recupera as cantigas de amigo, onde unha namorada se dirixe ao seu amante. Adoitan ter unha estrutura sinxela, caracterizada polo lema que se repite ao final de cada unha das estrofas.